

הדה בושם: ההר השלישי

היינו קטנים ושיחקנו ברחוב העולה מעלה-מעלה ליד בית-הכנסת. הערבים מכרו את הירקות והביצים ומשכו את חמוריהם כשהם מעלים אבק חום-אפור. מעולם לא היה חורף. השמש היתה זורחת תמיד ומצמצמת את טווח הראיה. ריפרה, הערביה השמנה שעבדה בבית, הרביצה את החצר ואת המדרגות הסדוקות. והמים זרמו בנחלים דקים אל הרחוב. סבתי דיברה ערבית מעורבת במלים רוסיות שנשמעה כאידיש, ודודתי לימדה אותה גיאוגרפיה וסיפרה לה על ארצות רחוקות, רחוקות אפילו ממפה.

היא חייכה כשעינה האחת מטושטשת ומלפלפת, והצבעים היפים משתפכים זה בזה, ואני זמוזמתי לעצמי „ועיני לאה רפות“.

דיברנו עברית, והיא קראה לנו מטומטמים. אנחנו שיחקנו ברחוב הארוך כשאנו רצים וצועקים, ופצענו את הפרפיים.

היו ימים שהייתי רבוצה בחצר, ימי כביסה, ואז היו גם ראליה וח'דרה מצטרפות לחבורה. ח'דרה כשלא עסקה בכביסה אספה בהתמדה את המדליות הנוצצות שהביא אבי מן המלחמה שעברה. היו לה פני נזירה ועיניה חייכו לצדדים. ראליה, רחבת-גרגם וצחקנית, טילטלה את גופה מתוך רחבות-לב שופעת. עסקו בענייני אישות, והדברים היו מיתרגמים לעברית. דנו בליל-נישואים ראשון בפפר, ובלחישה, באחמד שהיה עקר, ובמיני תרופות.

אחמד היה עובר לידן ואומר „נשים, נשים“, כשקולו סדוק, ואני ידעתי שקולו נסדק בגלל אותו תרופה ששתה בבת-אחת ושהיתה זאת המיועדת לאשתו.

הוא עבר ליד קיר האבנים הצהוב שלידו הייתי יושבת, והביט בי רגע בעיניו המואדמות, גבוה וגרום, ואמר בעברית משהו שלא היה מכוון אפילו אלי אלא אל החלל המלא אור לבן ואל הרפת. מעולם לא היו לו ילדים. הנשים בחצר צחקו בקולות מצטלצללים, עולים ויורדים, ודודתי, שתלתה את הפכסים, הפנתה את ראשה ולא ראיתי את פניה. החצר מלאה ריח כבסים מהבילים וריח סבון, והמים מקערות הנחושת נשפכו ולחשו כנחשים על האדמה היבשה.

עבד היה בא לחצר לעתים קרובות לראות את אמו. הוא היה הבן הצעיר וגדול ממני בכמה שנים. היתה לו רגל אחת ישרה לגמרי ורזה מהשניה והוא צלע. פניו היו צרים ושחומים, אמרו שהיתה לו שחפת ברגל, ועתה נשארו לו מים בברך. ואני ראיתי את שלולית המים, צלולה ובהירה, נערמת בכרכו ככדור של בדולח. הוא דיבר עברית וחייך לעברי, ואני קמתי בחפזה מעם קיר האבנים המחוספס. ריפרה עמדה לידו מביטה בי בעינה האחת, ואני זרקתי את הכדור שהיה מוטל ליד המדרגות אל עבר הילדים. עבד הסתכל בנו אולם לא בעט בכדור.

כיום עבד הוא בעל לאשה ומטופל בילדים, ורגלו עדיין רוה וישרה, ומשקל גופו מעיק עליה.

היה חם ואנחנו שיחקנו. היקינו את הערבי המוכר ביצים, הפחדנו את החמורים וזרקנו אבנים בחצרו של שוחט המושבה. הוא היה יוצא מהבית וקורא כשמותינו בנגינה מצחיקה, אלא שאנו היינו כבר חבויים מאחרי עצי האקליפטוס, ואני דימיתי לראות את צפרנו האחת, הארוכה והחדה כשהיא חודרת וחוטכת את צווארי העופות והיונים שהוטלו אחר-כך מפרפרים לאמצעיתה של החצר המוכתמת בדם, ובחזרתי באבנים חדות וקשות כדי לזרוק בו ברגע שייצלם.

עבד עבר ברחוב וראה אותנו, ושוב הביט לעברי. אבל אני השפלתי את עיני ועסקתי באיסוף האבנים, והוא צלע לעבר הכפר.

היינו מזומנים לסעודת-חתונה בכפר. קערות הנחושת הגדולות, אלו ששמשו לכביסה בחצר, היו מלאות אוכל. עורם של הסוסים הבריק מזיעה והם רקעו ברגליהם. אבי דיבר עם כולם ערבית במבטא רוסי מובהק. אמי הודתה על המאכלים, עומדת מן הצד ואינה נוגעת במאומה. היא אמרה שהאוכל מזוהם. הילדים צעקו וצחקו. עמדתי לבדי, כשאני מושכת את החצאית הכחולה החדשה שלא כיסתה את ברכי, ומביטה מפעם לפעם מעם פרוסת הסוסים אל תוך פתח הבית. ריפרה יצאה לבושה בשמלתה הכחולה הרקומה ונשקה אותי. אמי הוציאה את מטפחתה וניקתה את פני. בבית רחצה את פני ושפשפה אותם בספירט.

בגבולות המושבה, על ההר השלישי (עד היום איני יודעת מדוע נקרא כך, והיכן היו ההר הראשון והשני), גר שבט שומרים. ביום-שבת אחד הלכנו לבקרים. הכלבים הצהובים נבחו וכירכרו סביבנו בועם, ועאמר בא לקראתנו במורד ההר, גבוה ודק ושפמו שחור ומבריק. אמרו עליו שהיה היפה בשומרים, ואני ראיתי אותו והנה באחד הימים הוא בא דוהר על סוסתו ומציע את המוהר לאבי. הכלבים נרגעו אך מפעם לפעם הביטו בנו בחשד. ליד האהלים דלקה אש ועליה עמדה קדירה שחורה מהבילה. קדירה דומה עומדת כיום בביתי ליד רגליים דקות של רהיטים קרים ומהוקצעים.

אבי דיבר אתם והם צחקו. הילדים נאספו מסביב לאוהל והביטו בנו בעיניים גדולות וסקרניות. לא יצאתי לשחק אתם. ריח אוכל שנתמזג בריח תבונים וריח תבלים עמד באוויר. עד היום הוא עומד בשיפונים הלבנים החדשים, שנבנו על ההר השלישי, והקוצים, אף-על-פי שנופשו ונוקו, מוסיפים לצמוח כמתוך כוח-ההתמדה. רק הכלבים הצהובים נראה שמתו במרוצת הזמן.

המטבח בבית היה מלא סירים. ישבתי ליד שולחן העץ הרחב, דבוקה אל הדוגגית, והסתכלתי בכלי הסופר העשוי מכסף, החרוט כולו, שהביאה סבתי עוד מרוסיה. ריפרה הדיחה את הכלים וגבה היה מופנה אלי. דודתי פתחה את החלון ואמרה שעלי לצאת החוצה ולשחק עם הילדים. נשארתי לשבת כשאני מקשיבה לשיחה שבינה לבין ריפרה. דיברו על מפה וכיצד ריפרה תגיע לשם. ריפרה חזרה ושאלה אותן השאלות שוב ושוב.

דודתי הביאה מפה. הראתה לה את הדרך בינות לצבעים השונים והחלה לסמן אותה בקו עפרון עבה. ריפרה חייכה לעצמה מבלי שתשתכנע ממש, ואני ראיתי אותה צועדת עם שאר המאמינים, עטופה לבן כולה, בדרכים החוליות של המדבר הגדול, אל האבן השחורה המבריקה בשמש, ושתינו הבטנו מעל למפה אל החלון והאור המסנוור. גם בחוץ היה חם. ישבתי על המדרגות הסדוקות וציירתי בחול בענף מעץ האקליפטוס. עאמר עבר ברחוב בדהרה ולא הביט לעברי. אחמד נשען על שער העץ החורק, הביט בעיניו חסרות הריסים לעבר הכפר, חולם על ילדיו שלא נולדו אף פעם. ריפרה הדפה את השער ואספה את שמלתה כשהיא ממהרת אל המרפאה ואל עבד המחכה לה. קווייהם של הציורים אבדו בחול. חבטתי בענף עץ האקליפטוס במדרגות אבל איש לא שמע. אחמד היה נתון כולו למחשבותיו המזורות, וחום הצהריים אפף את כולנו. ריפרה כרעה על הריצפה הקרה ודיברה עם אלוהים. אחמד פרש משהו אדום בחצר וכרע גם הוא. ריפרה דיברה עם אלוהים בלחש, אולם לא יכלה לספר לי מה אמרה. בעברית שלה לא היה לכל הדברים האלה ביטוי. נלחצתי אל קיר הסיד הלבן כשאני מחכה לה שתקום ותנער את השמלה הרקומה ששבלה מורם ותחוב דרך־רישול בחגורה הרחבה. המרפסת היתה מלאה אלוהים ובחצר עפו היונים. הדלת נפתחה ושוחט המושבה נכנס כשזקנו הלבן מגיע כמעט עד לחגורתו. הוא הביט רגע בריפרה שפרעה על הרצפה ממלמלת, ועבר אל המטבח לשוחח עם דודתי ולהביט מפעם לפעם ברגליה ובשדיה. כשראה אותי לפתע התרה בי באצבעו והצפורן הבריקה־הבהיקה בשמש. יצימצמתי את עיני ושוב פקחתי אותן, ואלוהים נעלם. העופות היו מפרפרים בחצר, מקפצים ממקום למקום בגרונות שחוטים, מלאי־דם.

**

יוסף בא לראות את אבי. הם ישבו על ספסל העץ ליד הבית ודיברו ודיברו. יוסף היה כבר זקן ושלט על ההר השלישי ועל השומרים. אמרו שהוא אינו מכיר את כל הילדים שלו. עכשיו ישב והתלחש עם אבי כשהסוסה הלבנה הקשורה לעץ האקליפטוס רוקעת ברגליה ומשמיעה קולות צהלה. במושבה אמרו שבקרוב תהיינה צרות, ויוסף לא אהב את דרי הכפר.

אבי נכנס לחדר ואמר שהם יהיו נאמנים לנו. כששאלתי למי, לא ענה דבר. במטבח היתה ריפרה יושבת ליד השולחן כששערותיה קשורות בשביס דק־כחלחל ושותה כוס תה. רצייתי לספר לה מה שאמר אבי, לשאול אותה מדוע יוסף לא אוהב אותם, ואם גם בכפר ידעו כבר על הצרות, אולם היא ישבה שקטה כשהיא אוחות את הכוס בשתי ידיה ולוגמת בקול מן התה המתוק, וישבתי מולה בלא מלה.

סימני הפצעים שעל ברכי כמעט ונעלמו. במושבה החלו לסלול כבישים, והעתונגים הופיעו במסגרות שחורות. בלילות יצאו לשמור ופרדסים רבים נגדעו ועל הדרכים היו פזורים מסמרים. ברחובות המושבה נשמע רק קולם של מכבשים והיה שקט עצוב. מוכרי הירקות והביצים נעלמו, והכדורים בהם שיחקנו היו מוטלים

קרועים בפינות. הכפר היה רחוק כטירה מכושפת שאין אליה גישה, וכולם שבויים בה. עאמר ויוסף היו עוברים ברחובות המושבה בדהרה, מבלי להביט לצדדים. רק הפלבים היו נובחים בלילות וקולם מגיע עדינו ממושך ומסתורי. כתבתי מכתב ארוך לריפרה ועבד, אבל טמנתי אותו בקיר האבנים הצהוב, ואחר עזבנו את המושבה.

חזרתי בימי החופש. ריפרה חיבקה אותי, הביעה תמיהה על שגדלתי, והוסיפה לרחוץ את הפלים הרבים שהיו מוטלים בפניו. רצייתי לספר לה על כל מה שקרה, על בית-הספר החדש ועל הדירה הלבנה שבה גרנו, אבל לא ידעתי לדבר ערבית. עבד היה כבר נשוי לאשה, והיה משפיל את עיניו ומברך אותי בשלום חפז, אם היה מופיע בחצר. אחמד נעלם, ובמקומו עבד בחצר פאזוי. הוא דיבר עברית רהוטה, סילסל בשפמו ולא אהב אותנו. ריפרה חזרה ואולי רצתה לשכות, אולם ביני לבין עבד ופאזוי היו מוטלים ימים ארוכים של קיץ מסנוור ואכזר. את המכתב שפתבתי מצאתי בקיר האבנים וקרעתי אותו לחתיכות קטנות ושוות.

**

כשראיתי אותם בפעם האחרונה, שיחקו הילדים בכדור ברחוב המושבה הצר העולה מעלה מעלה ליד בית-הכנסת ורצו על הכביש המעלה אבק. שוחט המושבה גרר את רגליו על הכביש, ונעליו היו משמיעות קולות חריקה משונים. הוא לא קרא בשמי בצירה מנוגן וגם לא הכיר אותי.

שער העץ החורק בפניסה לחצר הורד, המדרגות האפורות היו ללא סדק, וקיר האבנים הצהוב המתוקן היה חלק לגמרי, בלא חיספוס. בחצר, ליד הרפת, הוריד פאזוי את התלתן מן העגלה, במכות קלשון קצובות וחדות. אבל לא הביט לעבר הבית.

ריפרה, לבושה שמלת-רקמה חדשה ושערה המלבין צבוע בחנה, ישבה במטבח ושנתה את התה בכוס כחולה של אמייל. היא שאלה אותי מדוע אינני מתחתנת והניעה ראשה מתוך צער. לעבד היו כבר חמישה ילדים. הפעם גם לא נשקה לי, רק הניעה ראשה מצד אל צד וחזרה ללגום מן התה המתוק.

**

נסעתי למושבה אל בית-הקברות. אלה שידעו פעם לדבר ערבית כבר היו טמונים שם כולם.

היה חם והאור הלבן סינוור וצימצם את טווח-הראיה. כתיו של הכפר הפכו חלק מן הגבעה. משוכות הצבר צמחו פרא, והקוצים הגבוהים הצהיבו בשמש. אבני הבתים נידרדרו והיו מוטלות בצדי הכביש. היה שקט, והטירה המכושפת נעלמה כסיפור ילדות.

על ההר השלישי הלבינו טורי שיפונים לבנים והאוויר היה צלול ובהיר ונקי מעשן.